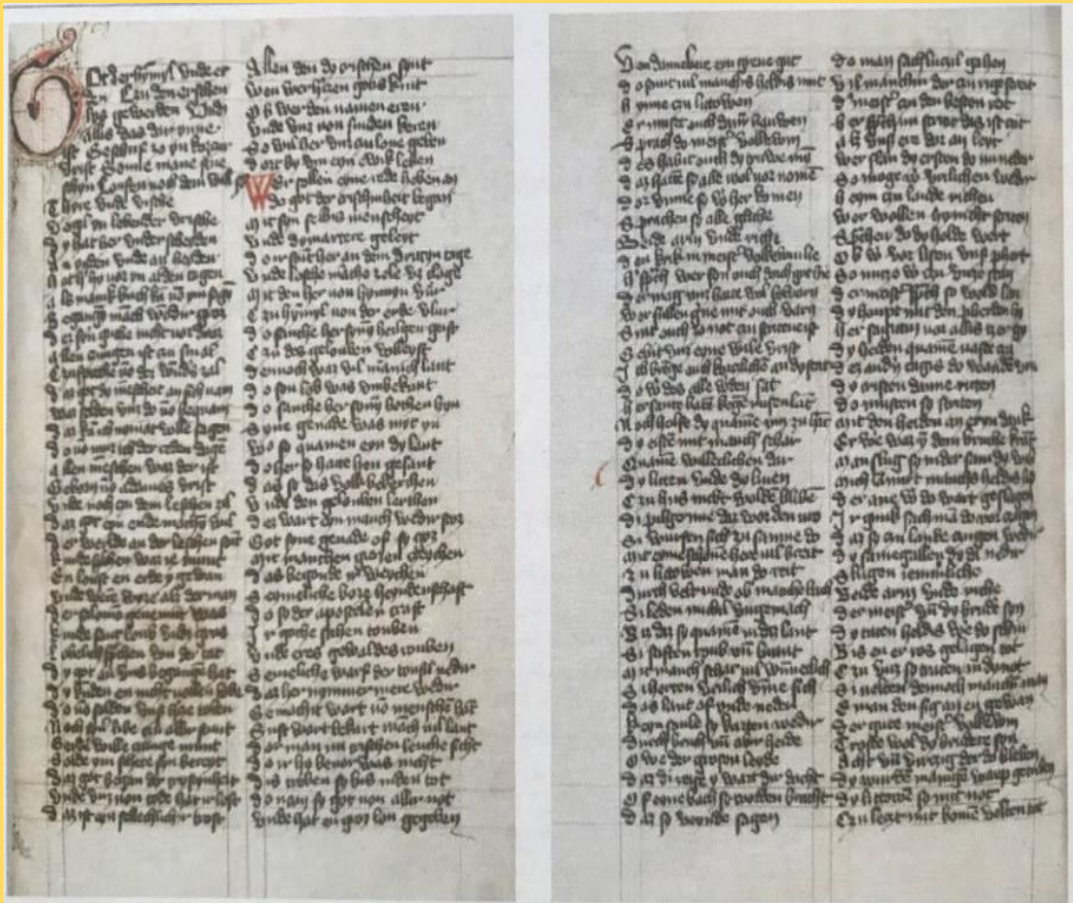

ŠIAULIAI XIII–XX A.

Parengė
Šiaulių „Aušros“ muziejus
2023 m.

ŠIAULIAI XIII A.

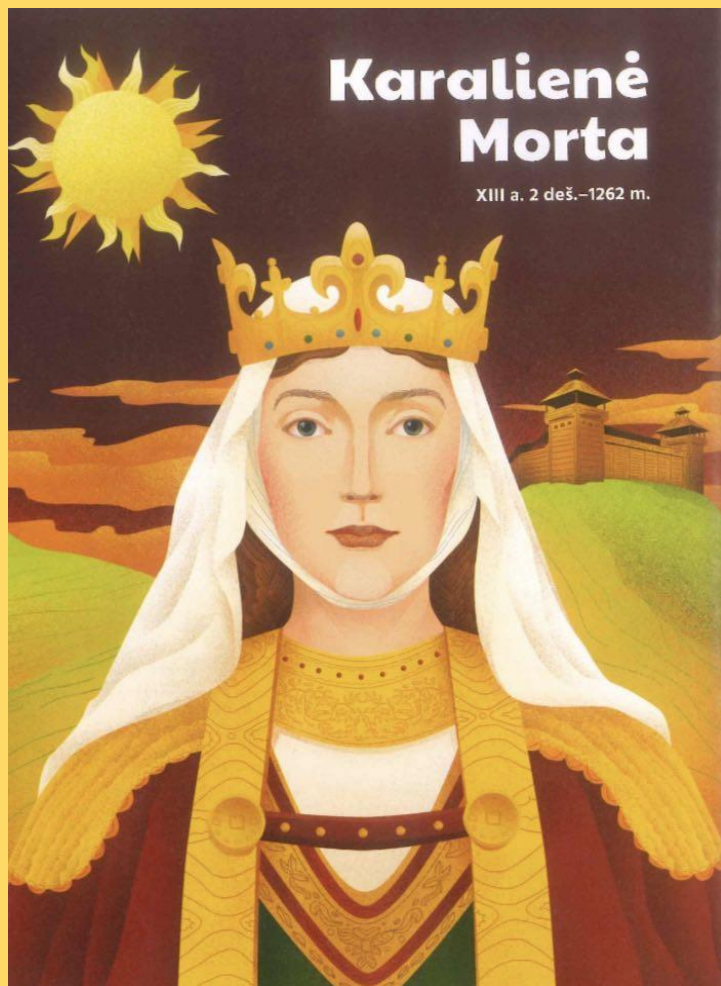
- Šiaulių žemė ir jos centras.
- Saulės mūšis. Pirmasis Šiaulių vardo paminėjimas istoriniuose šaltiniuose.
- Karalienė Morta ir jos galimas ryšys su Šiauliais.

*Kein soule sie karten wider
 Durch bruch und uber heide
 O we der grosen leide
 Das die reise ie wart bedacht*

*Kai nuo Saulės ėmė grįžti
 Per raistus ir per dykynes,
 Vai, koks sielvartas ištiko –
 Nieks to žygyje nelaukė*

Pirmasis Šiaulių paminėjimas istoriniuose šaltiniuose siejamas su 1236 m. vykusio Saulės mūšio aprašymu Eilivotoje Livonijos kronikoje.
 Fragmentas iš Eilivotosios Livonijos kronikos Heidelbergo nuorašo.

Voluinės metraštis patvirtina faktą, kad Morta buvo vieno iš Mindaugo nužudytų kunigaikščių Bulionių – Vismanto – žmona, tad yra įmanoma, kad ji galėjo kurį laiką gyventi dabartinių Šiaulių apylinkėse.

Karalienė Morta. Dail. Reda Tomingas.

Iš: *Šiaulių herojai*, sud. Ulinskytė-Balzienė V., Kupscytė S., Ruškys Ž., Šiauliai, p. 6.

ŠIAULIAI XIV A.

Kovos su Kryžiuočių ordinu.

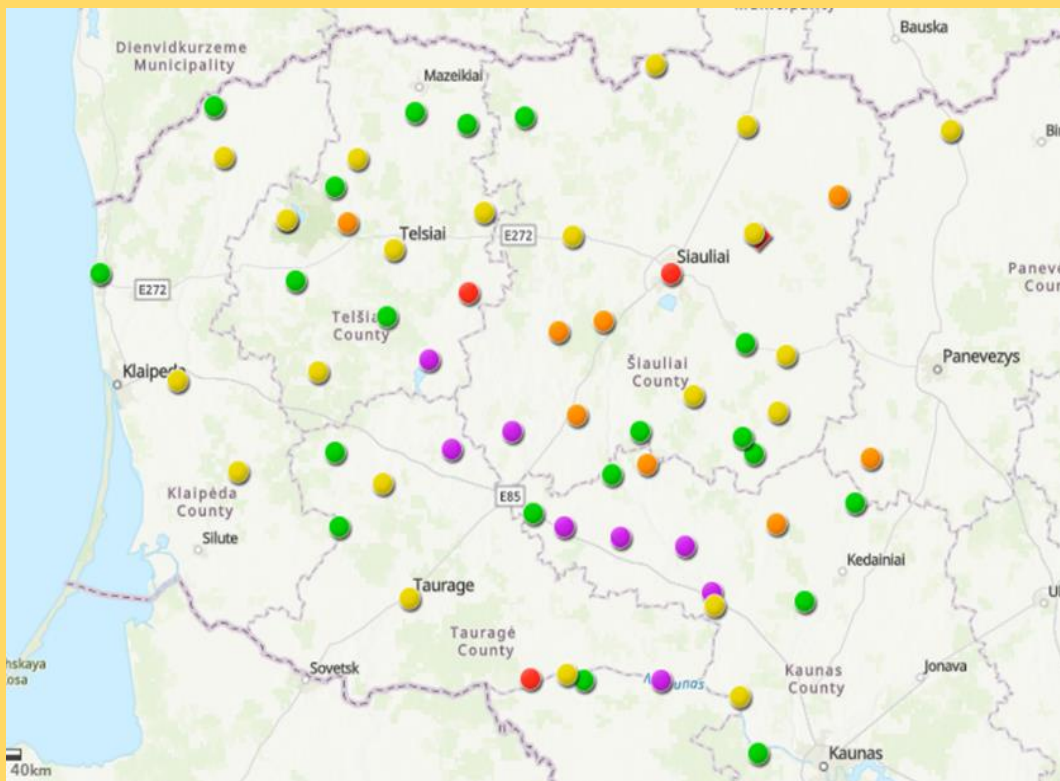

Duomenų apie Šiaulius ir Šiaulių žemę XIV a. yra itin mažai. Jie susiję su kovomis su Kryžiuočių ordinu. Pirmasis Šiaulių paminėjimas sietinas su 1236 m. vukusiu Saulės mūšiu, o Šiaulių žemė paminėta 1254 m. Žiemgalos žemių dalybų sutartyje. Dokumente nurodoma, kad Rytų Žiemgalos Upmalės („Opemele“) ribos siekia Upytės („Opiten“) ir Šiaulių („Saulen“) žemes.

Ant pergamento išlikę sutarties liudininkų antspaudai: iš kairės pirmas – Rygos kapitulos, antras – Vokiečių ordino magistro, trečias – Rygos dominikonų ordino, ketvirtas – Daugavrygos (Diunamundės) vienuolyno abato.

ŠIAULIAI XV A.

- **Parapijos įkūrimas Šiauliuose ir pirmosios katalikų bažnyčios statyba.**
- **Christianizacijos procesas, krašto raidos posūkis Vakarų civilizacijos link.**

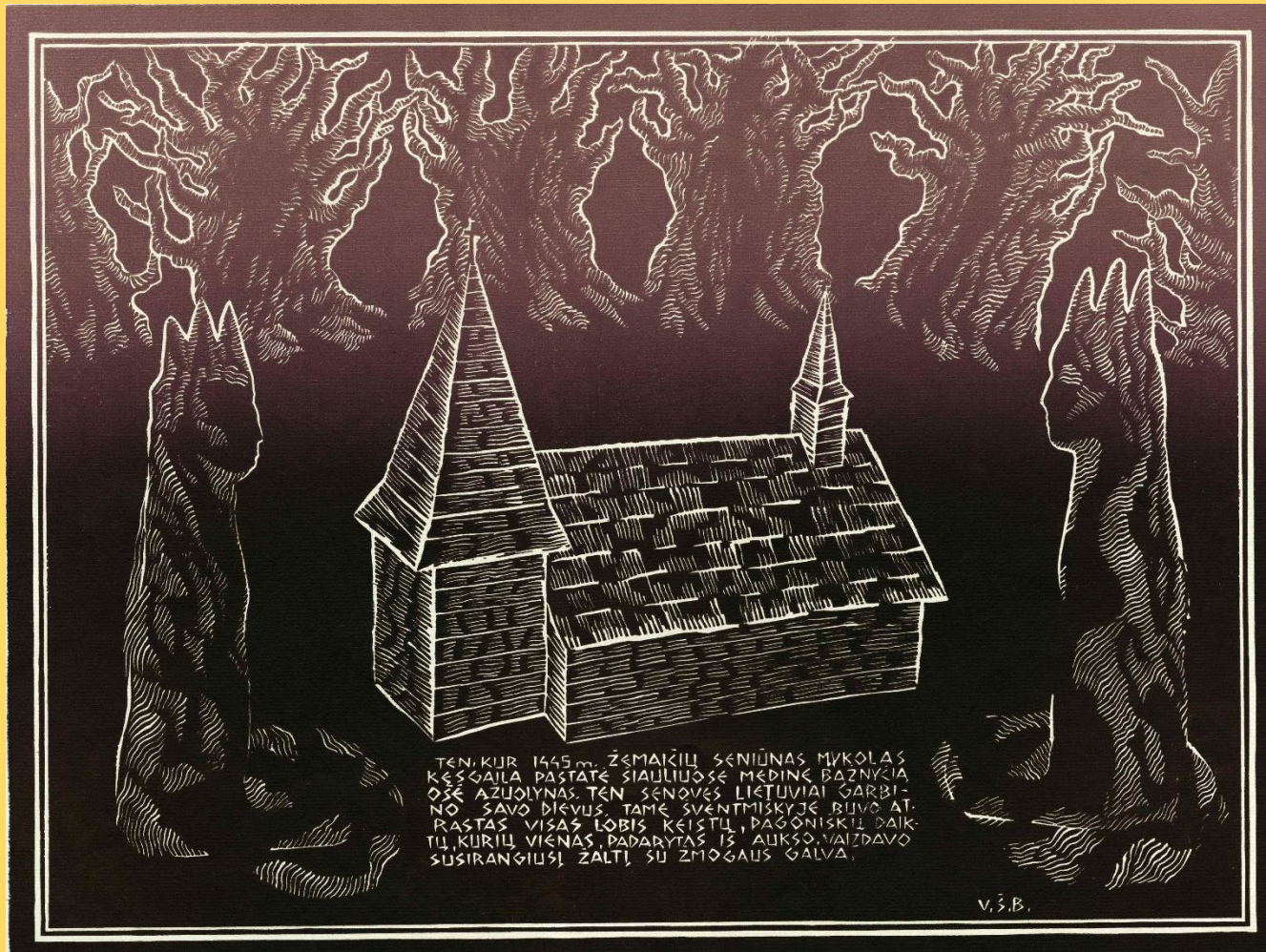
Pirmoji bažnyčia Šiauliuose pastatyta apie 1445 m., tad, matyt, panašiu metu turėjo būti įkurta ir parapija.

Šiaulių parapija Žemaitijos christianizacijos procese.

Žemėlapis sudarytas remiantis: Bumblauskas A., Bumblauskas M. *Žemaitijos krikštas*. Vilnius, 2018.

Violetinė spalva – pirmosios bažnyčios Žemaitijoje, raudona – bažnyčios, pastatytos XV a. I p., oranžinė – bažnyčios, pastatytos XV a. II p., geltona spalva – bažnyčios, pastatytos XVI a. I p., žalia spalva – bažnyčios, pastatytos XVI a. II p.

Šventmiškis. Dail. Virginija Baranauskienė, 1987 m.
Šventmiškis – įsivaizduojama pirmosios Šiaulių bažnyčios vieta.

ŠIAULIAI XVI A.

- Pirmasis Šiaulių pažymėjimas žemėlapyje.
- Šiaulių ekonomijos įsteigimas.

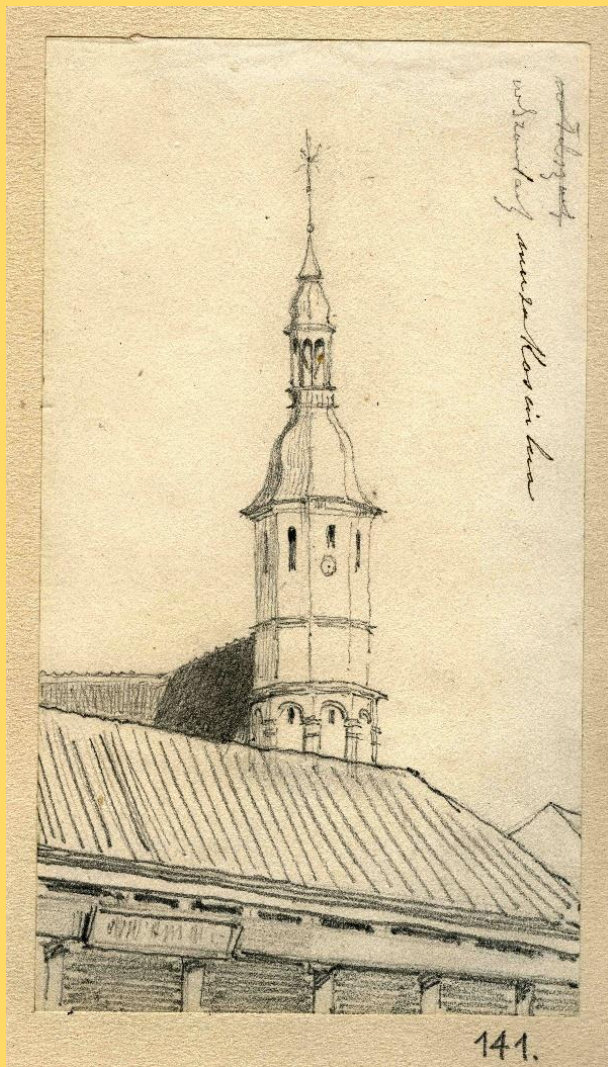
ŠIAULIAI XVII A.

- **Mūrinės bažnyčios statyba.**

XVII a. siekianti šiandieninė Šiaulių Šv. Petro ir Povilo katedra savo dydžiu ir svarba visais laikais iškelia Šiaulius, kaip dvasinį centrą.

- **Kunigas Petras Tarvainis ir „Linksmasis pasveikinimas“.**

1. Šiaulių bažnyčios bokštas. Dail. Alfredas Römeris, XIX a. 7 deš.
2. Šiaulių bažnyčia su senuoju renesansiniu bokštu. Dail. Napoleonas Orda, 1875.

Przywitanie Wesole
TAK SMIERTELNEGO
DUCHOWNEGO Y SWIECKIEGO
IAKO NIESMIERTELNEGO
SENATV ANIELSKIE^o
Na szczęśliwy przyjazd do Szawel
ILLVSTR^m AC REVER^m DOMINI
D. GEORGII
TYSZKIEWICZ
Dei gratia Episcopi Samogitiæ
Kiedy na oczekane Kościolá
Szawelskiego poświęcanie.
Roku Páńskiego 1634. dnia *Oktoobra*
przybywac szczęśliwie raezył.
PRZEZ
X. PIOTRA TARWOYNIA
Plebana Szawelskiego, Dziekana Zmoydskiego, wczynione, y na ten czas temuż lego Mości pokornie ofiarowane.
Vilna Formis Academ: Societ: JESV

O Lata nastapuycie! o lata szczęśliwe!
O lata skrokanemu ludu požadliwe!
Lata nie wlataycie do kresu wieczności/
Ale na skrzydla wáże bierzcie smiertelności.
Do was wzdycha lud na grob/ y piasek/ skazany/
Gdzie żadne lata/ żadney nie cierpis odmiány.
OSTATNI ANIOŁ,
od ludu winšuje.
Kagus Phoenixas paurtis/ paurtis didžio Pona
Swiesey zybančio/ linmay spindinčio Titona.
Sauley paswestas/ raetas phenixas ant swieta
Ne kožna balis gimda/ bet Arabu wieta.
Siesi simtay siešdesimts/ io pagiwonima
Sudaegis iš pelenu tuci vžgimima.
O Phenixas bragusis Biskupe žiemayčiu/
Išsi tewas siratu/ ir wissu Ponayčiu.
Didžio Diewo Biskupas/ yr Sauley Teyšibes
Paswestas paurtis/ pilnas meales yr gražibes/
Sicasis simtus šiasdesimts meātu pagiwanti/
Židel Diewo Winicioy/ yr sweytas pasánti/
Kwapancios enatas lizda ant Senatwes sukraut
Sparnais aurtay lakioki/ irgi dangu sulaut.
Vilnia Formis Academ: Societ: JESV

Petro Tarvainio knygelė „Linksmas pasveikinimas“, išleista Vilniuje 1634 m.

Tai pirmasis silabinio eilavimo pavyzdys lietuvių literatūroje.

Lenkijos mokslų akademijos biblioteka Krokuvoje (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie)

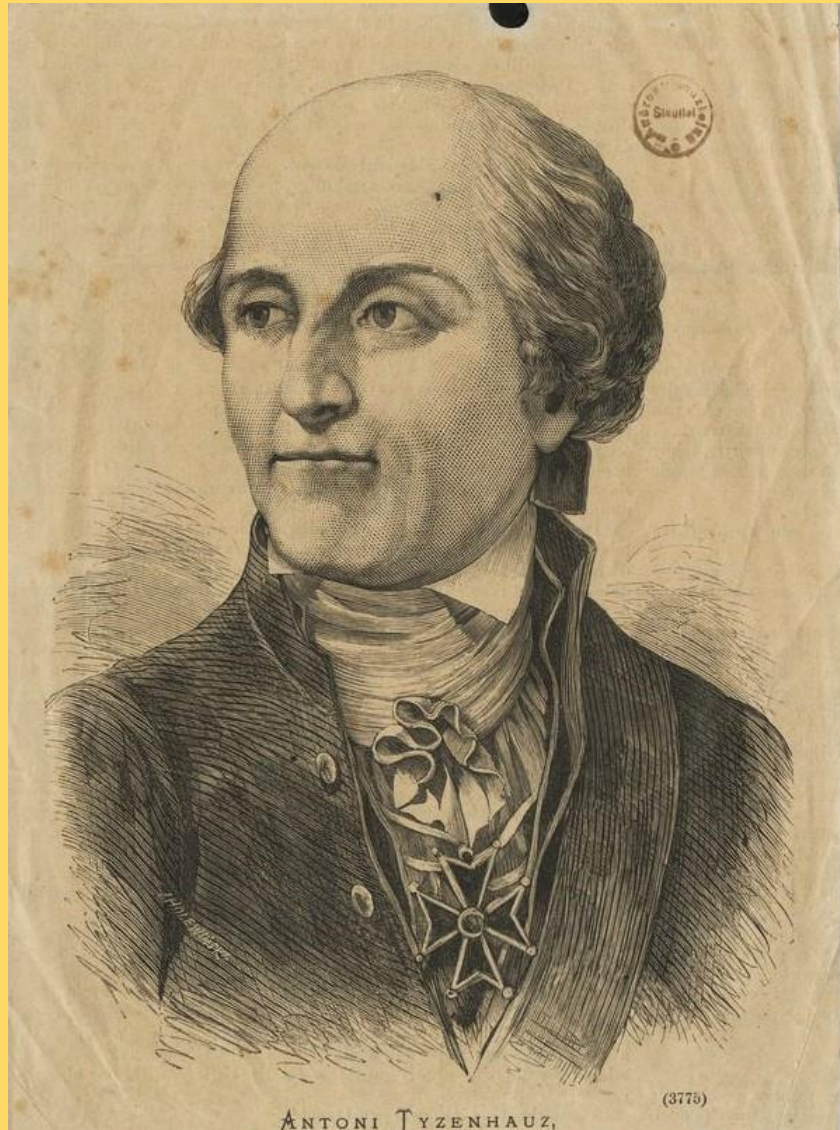
ŠIAULIAI XVIII A.

- Šiaulių savivaldos teisių atnaujinimo privilegija.
- Antano Tyzenhauzo valdymas ir reformos Šiauliuose. Miesto plano ir architektūros pokyčiai.
- Šiaulių reparticijos įkūrimas. Šiauliai tampa administraciniu, teisminiu Žemaitijos centru.
- 1794 m. Tado Kosčiuškos sukilimas. Sukilimo pradžia Šiauliuose.

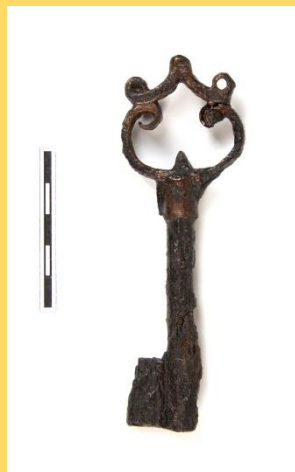

**Antanas Tyzenhauzas (1733–1785 m.) – Šiaulių ekonomijos valdytojas, pertvarkęs miesto išplanavimą.
Aut. Jozefas Holevinskis, XIX a. II p.**

Šiaulių „Aušros“ muziejuje saugomi archeologiniai radiniai iš Prisikėlimo aikštės bei centrinių Šiaulių miesto gatvių:

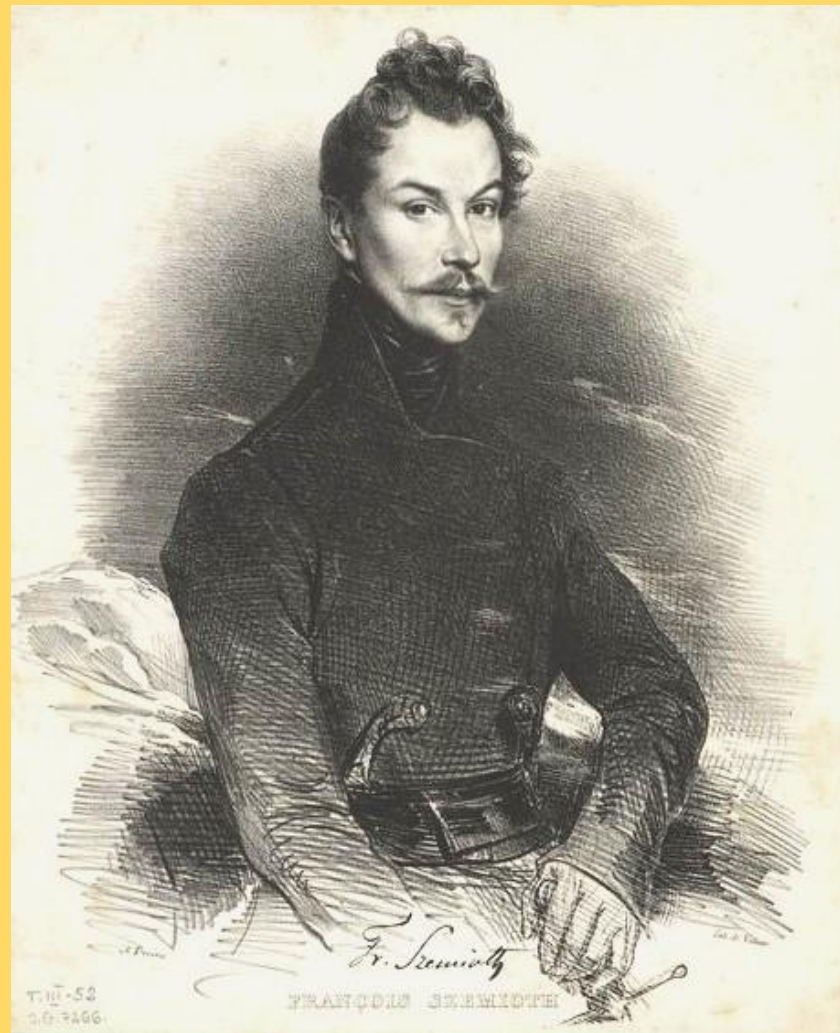
1. Molinė pypkės galvutė, rasta Tilžės g. 157.
2. Raktas, XVII–XVIII a.?, rastas Tilžės g. 157.
3. Karnizinio kampinio koklio fragmentas, XVII a., rastas Šiaulių senojo miesto vietoje.
4. Glazūruotos lėkštės šukės, XVII–XVIII a., rastos Prisikėlimo a.

ŠIAULIAI XIX A.

- 1830–1831 m. sukilimas Šiauliuose.

Šiaulių kautynėse buvo nulemtas sukilimo likimas.

- Šiaulių berniukų gimnazija – anticarinio pasipriešinimo židinys, įtakojęs lietuvių tautinį atgimimą ir nepriklausomos valstybės atkūrimą.
- Šiaulių tapsmas pramonės miestu.

1831 m. sukilimo Šiaulių apskrities sukilėlių vadai:

Konstantinas Herubavičius

François Le Villaino litografija pagal Émile'io Desmairs piešinį (1832–1836 m.)

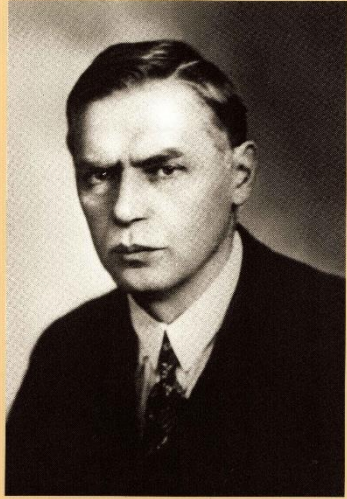
Pranciškus Šemeta

François Le Villaino litografija pagal A. J. J. M. Devéria piešinį (1832–1836 m.)

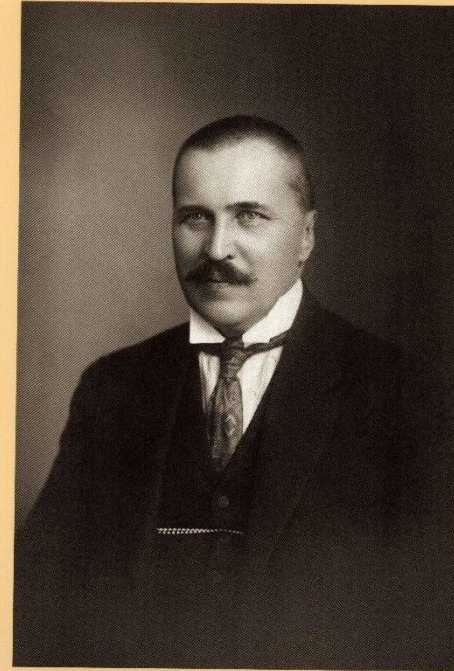
Šiaulių berniukų gimnazija – anticarinio pasipriešinimo židinys, įtakojęs lietuvių tautinį atgimimą ir nepriklausomos valstybės atkūrimą.

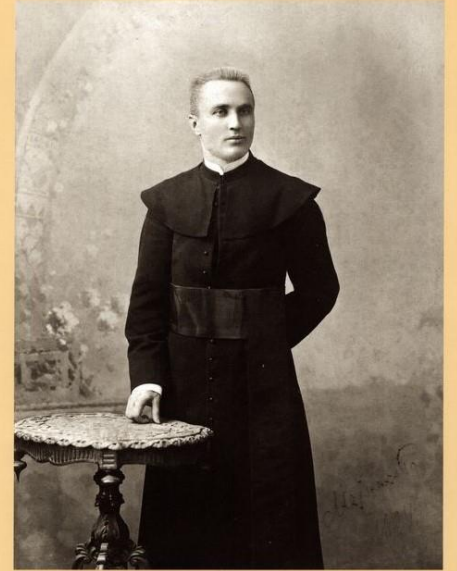
J. Kairys

M. Biržiška

J. Vileišis

Alfonsas Petrulis

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai – Šiaulių berniukų gimnazijos absolventai: Steponas Kairys, Mykolas Biržiška, Jonas Vileišis, Alfonsas Petrulis.

Chaimo Frenkelio fabrikas apie 1907 m.

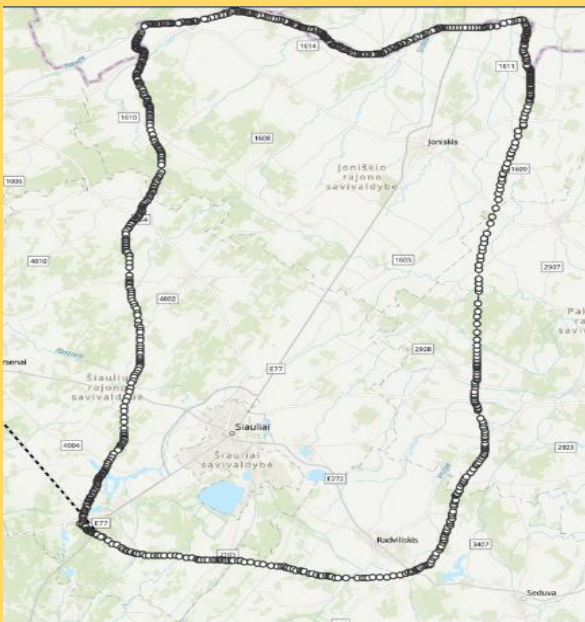
ŠIAULIAI XX A.

- **Didžiųjų Šiaulių gegužinių reikšmė Lietuvos valstybės atkūrimo procese.**
- **„Šiaulių respublika“ ir Šiaulių savivaldos kūrimasis Nepriklausomoje Lietuvoje.**
- **XX a. I p. – Šiaulių kultūrinis intelektualinis aukso amžius.**
- **Šiauliai – miestas Feniksas.**

Didžiosios Šiaulių gegužinės turėjo įtakos Lietuvos valstybės atkūrimui 1918 m.

Didžiosios Šiaulių gegužinės, vykusios Aleksandrijos dvare 1913 m. birželio 9 d., afiša.

Apytikslės „Šiaulių respublikos“ ribos. Iš: Mačiulis D. Šiaulių apskrities istorijos fragmentai, *Šiaulių kraštas*, 1996-07-25.

Advokatas Kazimieras Venclauskis padarė ženklų įtaką apskričių savivaldybių kūrimosi procesui Lietuvoje – jis parengė vietos savivaldybių nuostatus, reglamentuojančius apskrities savivaldybių sudarymą.

1933 m. pastatytas Vlado Bitės suprojektuotas modernizmo architektūros pastatas buvo skirtas mokyklai ir „Aušros“ muziejui, muziejininkystės flagmanui tarpukario Lietuvoje.

ŠIAULIAI – MIESTAS FENIKSAS

Feniksas – mitinis paukštis, atgimstantis iš savo pelenų. Šis simbolis laikomas amžino atsinaujinimo, atgimimo simboliu. Šiauliai Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų metais patyrė didelių sugriovimų ir praradimų, per kuriuos miesto veidas nors ir pasikeitė, tačiau pats miestas išliko ir išsiplėtė. Fenikso metaforą, rašydamas „Linksmą pasveikinimą“ dar XVII a. panaudojo Šiaulių bažnyčios klebonas Petras Tarvainis.